

Бојан Симић
ЈУГОСЛАВИЈА И АРГЕНТИНА 1946-1955.

ИНСТИТУТ ЗА НОВИЈУ ИСТОРИЈУ СРБИЈЕ
Библиотека „Студије и монографије“
књига бр. 123

За издавача
др Миле Бјелајац

Редакција
др Мирослав Перишић
проф. др Саша Мишић
др Борис Милосављевић
др Владан Јовановић
др Петар Драгишић
др Сања Петровић Тодосијевић (секретар)

Рецензенти
др Драган Богетић
др Слободан Селинић
др Агустин Косовски

Лектура и коректура
Биљана Рацковић

Техничко уређење и дизајн корица
Ђорђе Секерезовић

ISBN 978-86-7005-169-0

Штампање ове књиге помогло је Министарство просвете, науке
и технолошког развоја Републике Србије

БОЈАН СИМИЋ

**ЈУГОСЛАВИЈА И АРГЕНТИНА
1946–1955.**

БЕОГРАД, 2021.

Родитељима

САДРЖАЈ

Предговор	9
Увод: Аргентина у време Перона	15
Политички и дипломатски односи ФНРЈ и Аргентине	37
<i>Југословенско-аргентински односи</i>	
<i>1946–1955. – главни токови</i>	<i>38</i>
<i>Буенос Ајрес и Београд – два посланства</i>	<i>74</i>
Економска сарадња Југославије и Аргентине у првој деценији након Другог светског рата	93
Југословенска емиграција у Аргентини	119
<i>Југословенска исељеничка удружења и штампа</i>	<i>124</i>
<i>Репатријација из Аргентине 1946–1951.</i>	<i>142</i>
Југословенска држава, хрватска емиграција у Аргентини и случај Павелић	171
Српска емиграција и делатност Милана Стојадиновића у Аргентини	189
Билатерална сарадња у области културе, науке и спорта	219
<i>Култура и наука</i>	<i>219</i>
<i>Спорт</i>	<i>231</i>
Хуан Перон и прилике у Аргентини кроз призму југословенске дипломатије и штампе	239
Закључак	259
Summary	265
Resumen	271

Прилози	277
Извори и литература	295
Именски регистар	309

ПРЕДГОВОР

Најкраћа раздаљина између престонице Србије и Југославије Београда и главног града Аргентине Буенос Ајреса, дакле она ваздушном линијом, износи око 12.000 километара. У времену непосредно након Другог светског рата растојање које је делило две земље прелазило се претежно бродом а пут је трајао око двадесет дана. Јасно је да су становници Југославије и Аргентине у првој половини претходног века јако мало знали једни о другима, вероватно се често ослањајући само на приче емиграната који су са југословенских простора пристизали у Јужну Америку, као и на ретке текстове у домаћој штампи. Како је време пролазило, тај јаз се постепено смањивао. Односи две земље званично су успостављени током двадесетих година двадесетог века. Први дипломатски представници су отишли на службу у главне градове а почела је да се одвија трговина између две земље. Други светски рат довео је до прекида започетог а Аргентина и Југославија су се нашле у потпуно различитим позицијама. Једна неутрална, ван сукоба, са очуваним ресурсима, друга окупирана са великим бројем ратних и цивилних жртава, као и знатним претрпљеним разарањима.

Након свршетка рата почиње нова етапа у односима између две државе. У Југославији се консолидовала нова власт на челу са Комунистичком партијом Југославије, док је у Аргентини стваран нови режим који је такође свој ослонац тражио у радништву. Обе земље су покушавале да нађу сопствени правац у послератном свету који је све више давао обресе новог сукоба између две силе победнице САД-а и СССР-а. На том путу чекали су их бројни проблеми и дилеме, тешки ломови и изазови, како у унутрашњој тако и у спољној политици.

Одлука да изаберемо хронолошки оквир од 1946. до 1955. има више оправдања. Почетна граница је година када су поново успостављени односи између Југославије и Аргентине, али и година када је Хуан Перон први пут изабран за председника републике. Поред тога што анализа обухвата период од практично једне целе деценије, као разлог за крајњу границу истраживања видимо и годину пуча у Аргентини, од-

лазак Перона и долазак војне хунте, што је довело до нестабилности у земљи и до фактичке парализе односа између две државе. То је и време када се, после периода лутања између два блока, битно мењала југословенска спољна политика и када се преоријентисала на политику несврстаности.¹

Најважнији архивски извори за истраживање ове теме налазе се у Дипломатском архиву Министарства спољних послова Републике Србије, у његовој Политичкој архиви. У овом архиву је по годинама издвојена грађа везана за односе Југославије и Аргентине у периоду који проучавамо. У њему се налазе и извештаји југословенских дипломата о ситуацији у Аргентини, њихове анализе, закључци и размишљања. С једне стране, то су значајне информације о локалним приликама, а с друге, оне су и важан извор о активностима бројног становништва пореклом из Југославије тј. економске и политичке емиграције.

Напоредо са Дипломатским архивом долази и разноврсна изворна грађа која је похрањена у више фондова Архива Југославије. Иако оскуднија по својој садржини, она нуди значајна сазнања без којих се не би могла сагледати целина односа две државе у обрађеном периоду, њихова сарадња на бројним пољима, преко политике и трговине до културе, науке и спорта. Ова документација се такође добро допуњује са оном из других архива.

У Историјском архиву Београда чува се обиман досије Милана Стојадиновића чији већи део сачињавају документа Удбе везана за разговоре које су њени оперативци у Аргентини водили током 1952. и 1953. са бивши председником владе и најзначајнијом личношћу међу тамошњим српским емигрантима. Они додатно осветљавају не само Стојадиновићеву делатност већ и живот српске али и хрватске емиграције,

1 Неки од најзначајнијих радова о спољној политици социјалистичке Југославије у првој послератној деценији: Ljubodrag Dimić, *Jugoslavija i Hladni rat. Ogledi o spoljnoj politici Josipa Broza Tita (1944–1974)*, (Beograd: Arhipelag, 2014); Dragan Bogetić, *Jugoslavija i Zapad 1952–1955*, (Beograd: Službeni list SRJ, 2000); Darko Bekić, *Jugoslavija u Hladnom ratu: Odnosi sa velikim silama 1949–1955*, (Zagreb: Globus, 1988); Leo Mates, *Međunarodni odnosi socijalističke Jugoslavije*, (Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1976).

стање у земљи, као и везе које је српски политичар имао са аргентинским функционерима, укључујући и председника Перона.

Што се тиче аргентинских извора који су доступни преко интернета, истичемо више сајтова који су нам били од користи, пре свега оне државних институција: Министарства спољних послова и вера Републике Аргентине, Националног института „Хуан Доминго Перон“ из Буенос Ајреса, Конгресне библиотеке Аргентине.

Одређено светло на југословенско-аргентинске односе у овом периоду могу да пруже и малобројни мемоарски записи. Сећања првог југословенског амбасадора у Аргентини Славољуба Ђере Петровића, који је у овој земљи провео више од четири године, значајан су извор за истраживање и поред својих очигледних недостатака. Наиме, ради се о каснијим записима који су често плод накнадне реконструкције, а понекад су и у супротности са примарним изворима, чак и онима које је састављао сам Петровић. У овој монографији користићемо друго издање, које је допуњено и проширено у односу на прво, па и у деловима који се односе на период службовања у Буенос Ајресу.²

Нису без значаја ни дневничке белешке некадашњег југословенског премијера, министра спољних послова и финансија Милана Стојадиновића након његовог доласка у Аргентину. Иако се ради о само неколико страница у делу које је фокусирано на период изгнанства на Маурицијусу, оне нам, поред детаља о његовој судбини, дају одређене информације о српској, као и о другим емиграцијама из Југославије које су се после Другог светског рата налазиле у овој јужноамеричкој земљи.³ Занимљива су и запажања која су о Аргентини, њеним становницима и о самом Перону имали фудбалери Црвене звезде, као једно од ретких сведочанства како су Југословени видели Аргентину тог времена.⁴

Српски и историчари са простора бивше Југославије су се само изузетно дотицали теме ове студије и то у оквиру ширих истраживања

2 Slavoljub Đera Petrović, *Sećanja i zapisi borca i diplomate*, (Београд: ДТА, 2012).

3 Милан Стојадиновић, *Заточеник његовог британског величанства*, (Мелбурн: Српска мисао, 1976).

4 Рајко Митић, *Буенос Аирес, Монтевидео – Рио. Са фудбалерима Црвене Звезде по Јужној Америци*, (Београд: Ривија, 1955).

везаних за дипломатију социјалистичке Југославије или питање емиграције, пре свега хрватске. Монографија колеге Слободана Селинића *Партија и дипломатија у Југославији 1945–1952*. незаобилазна је литература за све који се баве историјом дипломатске службе Друге Југославије у првим послератним годинама. Она нам доноси информације о раду партијске организације при Посланству у Буенос Ајресу, као и вредне биографске податке о југословенским дипломата и службеницима.⁵

Монографија Богдана Кризмана *Павелић у бјекству* дефинитивно је дело које се највише дотиче аргентинско-југословенских односа у првој деценији након Другог светског рата, наравно у сегментима који су њена тема. Она је значајан извор за аргентински период живота некадашњег поглавника НДХ и усташке емиграције која се налазила у Аргентини после рата.⁶ Посебно је важно што у њој аутор доноси препис великог броја докумената и текстова из исељеничке штампе, иначе тешко доступних истраживачима са ових простора.

Последњих година појавило се и неколико чланака који се у одређеној мери дотичу односа југословенске комунистичке партије са левичарским партијама Латинске Америке, па и Аргентине, као и неки прегледи односа Југославије и јужноамеричких држава.⁷ Значајне статистичке податке о развоју Аргентине у послератном периоду нашли смо и у публикацијама које су издавали неки институти и организације социјалистичке Југославије.⁸

5 Слободан Селинић, *Партија и дипломатија 1945–1952*, (Београд: Институт за новију историју Србије, 2013).

6 Bogdan Krizman, *Pavelić u bjekstvu*, (Zagreb: Globus, 1986).

7 Agustin Cosovschi, "Searching for Allies in America's Backyard: Yugoslav Endeavors in Latin America in the Early Cold War", *The International History Review* (2020), 1–17; Slobodan Pajović, Juan Carlos Radovich, "Tito y Perón. Paralelismos entre dos liderazgos ideológico y culturalmente diferentes", *Europa Balcánica y los países de la cuenca del Mar Negro – Mercosur Dinámicas e interacciones*, (Beograd: Megatrend Univerzitet, 2017), 177–193; Slobodan S. Pajović, "Relaciones entre Yugoslavia y América Latina durante la Guerra Fría", *Iberoamericana Quinquecclesiensis*, (Ed. Centro Iberoamericano de la Universidad de Pécs, Hungría, 2014), 79–92.

8 Branko Vukušić, *Latinska Amerika juče i danas*, (Beograd: Kultura, 1956); Vladimir Cvetković, *Argentina*, (Beograd: Yugoslavia public, 1966); Vladimir Grečić, *Argentina*, (Zagreb: Institut za zemlje u razvoju, 1979).

За литературу о председнику Аргентине Хуану Перону и покрету који је основао можемо рећи да је заиста непрегледна. За ову монографију користили смо велики број наслова на енглеском, италијанском, шпанском и нашем језику, од којих је један део нашао своје место у списку извора и литературе. Међу њима је и више књига чији је аутор сам Перон или су објављене под његовим именом. Од стручне литературе на првом месту требало би навести најдоступнију, једину историју Аргентине преведену на наш језик, аутора Феликса Луне.⁹ Поред одличног познавања материје, он често доноси и поглед некога ко је био сведок догађаја о којима пише. Ово издање може послужити као полазна тачка свим истраживачима са ових простора који се занимају за историју Аргентине у последња два века. Од издања на страним језицима посебно бисмо истакли монографију Ђузепеа Бенединија која нам је донела велики број оригиналних извора са стручном анализом,¹⁰ као и радове Лориса Занате.¹¹

Штампа је један од значајних извора за разумевање овог периода, како она емигрантска тако и она у земљи. Иако често супротстављени, листови пројугословенске емиграције, с једне стране, и српске и хрватске, с друге, важан су извор за разумевање деловања исељеника и њиховог односа према бившој и новој домовини. Нажалост, већина тих листова није сачувана у целости у библиотекама Републике Србије и Хрватске. Посебно истичемо лист српске емиграције *Српска застава* и најважније листове пројугословенских емиграната *Југославенски исељенички вјесник* и *Нову домовину*. Поред тога, штампа Друге Југославије, пре свега најтиражнији листови *Политика* и *Борба*, доносе слику Аргентине и њеног председника виђену са удаљености од више хиљада километара, наравно дату кроз призму тога времена. Што се тиче

9 Feliks Luna, *Kratka istorija Argentinaca. Dva veka Argentine – Istorija*, (Novi Sad: Akademska knjiga, 2015).

10 Giuseppe Federico Benedini, *Il Peronismo. La democrazia totalitaria in Argentina*, (Roma: Editori Riuniti University Press, 2009).

11 Loris Zanatta, *Il Peronismo*, (Roma: Carocci editore S. p. A, 2017); Loris Zanatta, *Storia dell'America Latina contemporanea*, (Bari: Editori Laterza, 2017).

аргентинске штампе, био нам је комплетно доступан часопис *Mundo Peronista* који је излазио од 1951. до 1955. године.

Прикупљање неопходне литературе за ову монографију било је дуготрајан процес. У том послу помогао нам је велики број колега, међу којима посебно издвајамо Карла Бају Гуаријентија, Радосава Туцовића, Тамару Ивановић, Александра Стојановића, Радета Ристановића, Стипицу Гргића, Зорана Јањетовића и Бојана Димитријевића. Захвалност дугујемо и запосленима у Архиву Југославије и Дипломатском архиву Министарства спољних послова на предусретљивости и сарадњи. Захваљујемо се и рецензентима књиге Драгану Богетићу, Слободану Селинићу и Агустину Косовскију на корисним сугестијама везаним за прву верзију текста. Наравно, ништа не би било исто без подршке колега из Института за новију историју Србије.

Ова монографија представља први конкретан ауторов искорак у период након Другог светског рата и у њој сигурно има ненамерних пропуста и превида. Отежавајућа околност била је и та што се ради о теми која је била прилично необрађена и готово потпуно изван фокуса истраживача. Немогућност личног истраживања у аргентинским архивима довела је до тога да је монографија добрим делом фокусирана на југословенски поглед на односе две државе у првој послератној деценији. И поред наведеног, сматрамо да нам доступни извори дају довољно јасну слику односа Југославије и Аргентине и њихових главних токова.

Већи део књиге пред нама написан је непосредно пре, током и након ванредног стања пролећа 2020. узрокованог епидемијом вируса ковид 19 која је захватила целу планету. Рад на рукопису пружио нам је неку врсту утехе током незавидне ситуације у којој смо се сви нашли и помогао да пажњу усмеримо на нешто што је деловало продуктивно и што нас је испуњавало.

Сурчин, јуна 2020.